

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

СУЧАСНА ШКІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Спеціальність: 106 Географія

Галузь знань: 10 Природничі науки

На здобуття освітнього ступеню: Магістра

За освітньо-науковою програмою - Середня освіта

Магістерська робота
Студента денного відділення
Рудь Дем'яна Васильовича

Науковий керівник:
д. геогр. н., проф. Масляк П. О.

КИЇВ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ.....	5
1.1.Географія як предмет шкільної освіти.....	5
1.2.Сучасні ефективні методи викладання географії.....	8
1.3.Методологія дослідження сучасної шкільної географії в зарубіжних країнах...11	
РОЗДІЛ II. НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	14
2.1.Шкільна географічна освіта в США.....	14
2.2 Шкільна географічна освіта в Європі.....	16
2.3.Шкільна географічна освіта в Азії.....	20
РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	23
3.1 Роль шкільної географії в розвитку учнів на прикладі зарубіжних країн....	23
3.2 Складності у вивченні географії в школі на прикладі зарубіжних досліджень.....	26.
3.3 Сучасні ефективні методи навчання географії.....	28
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	39

Вступ

Географія, як навчальний предмет, що відображає основи науки, вагомий внесок у формування в учнів наукового світогляду. Щоб наукове знання, засвоєне учнями, стало елементом світогляду, воно має відігравати роль орієнтиру для кожної особистості в її відносинах з навколишньою дійсністю, в упорядкуванні та організації цих відносин, в розумінні їх змісту.

Географія - єдиний навчальний курс, що дає цілісне поняття про Землю. Знання науки необхідні також і для підвищення ефективності господарства, поліпшення якості життя населення. Вона вчить, як інтегрувати інформацію, отриману з множин джерел, користуватися специфічною мовою міжнародного спілкування - географічною картою.

Географічна освіта - надійна основа для виховання дбайливого господаря своєї країни і Землі, як спільного дому людства. Саме це освіта дає усвідомлене розуміння єдності сучасного світу і людства в його різноманітті і єдності. І щоб учні могли правильно зрозуміти матеріальні, духові та культурні цінності, що оточують їх, і сенс існування людини в просторі, необхідно накопичення великих географічних знань.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в організації процесу навчання з використанням нетрадиційних форм проведення занять, нових педагогічних технологій значна роль належить і сучасними засобам навчання школярів, які використовують у провідних країнах світу. Ефективне навчання передбачає використання цілого ряду та інших засобів навчання. Запозичення нових альтернативних форм викладання може позитивно впливати на розвиток географічної науки в Україні.

Об'єктом роботи є початкова та середня географічна освіта в зарубіжних країнах.

Предмет дослідження: Розглянути сучасний стан та перспективи шкільної географічної освіти в зарубіжних країнах. Описати підґрунтя та важливість вивчення у школі географії. Визначити вплив географічної освіти на загальну освіченість учнів різних країн. Виявити проблеми шкільної географічної освіти.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні та аналізі педагогічних технологій та програм в навчанні географії в зарубіжних країнах на прикладах країн Північної Америки, Європи та Азії.

Мета потребує виконання таких завдань:

- обґрунтувати концептуальні засади та аналітичні підходи проведення дослідження;
- визначення ролі та завдань шкільної географічної освіти;
- описати методологію дослідження сучасної шкільної географії в зарубіжних країнах;
- виявити складності у вивченні географії в школі на прикладі зарубіжних досліджень.

Вирішення поставлених завдань спиралося на застосування методів історико-географічного аналізу, описовий метод, використовувався для уявлення зібраних даних по загальній характеристиці шкільної географічної освіти в зарубіжних країнах; методи аналізу.

Теоретико-методологічний доробок Самойленко В.М. [4], Топузов О.М. [4], Вішнікіна Л.П. [4], Діброва І.О [4]. дозволив сформулювати концептуальні засади та емпірико-аналітичне підґрунтя розвідок, які доповнювалися вивченням документів, статей, актуальними матеріалами, статистичними даними.

РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1 Географія як предмет шкільної освіти

Географія є однією з основоположних дисциплін, що служить для формування національної ідентичності людини. Для громадянина України географічні знання відіграють особливу роль, що обумовлено тривалою історією формування Української держави, розмірами і географічним положенням її території, природним, етнічним та історико-культурним розмаїттям, а також традиційно склад сільськогосподарської орієнтацією економіки. Географічна інформація є необхідною базою для виявлення і вирішення проблем, що виникають в процесі взаємодії людства з навколишнім середовищем (погіршення здоров'я людей; недостатня забезпеченість населення продуктами харчування і водою; негативними наслідки кліматичних змін; забруднення навколишнього середовища, обмеженість природних ресурсів та інші).

Якісна система географічної освіти і просвітництва необхідна будь-якій державі, що прагне до інтенсивного розвитку національної науки, культури, економіки і до гідної ролі у світовій політиці та економіці. Така система покликана забезпечувати:

- підготовку грамотних фахівців не тільки в області географічних наук, а й в сферах економіки, державного і муніципального управління, оборони і безпеки, територіального планування, раціонального природокористування, інженерії, міжнародних відносин, журналістики, туризму, екології та іншого.
- належний рівень освіти і виховання молоді, формування у неї понять громадянськості, патріотизму, уваги до національних витоків, соціальної відповідальності, географічної грамотності, екологічної культури.
- Шкільна освіта є базисним для всієї системи географічної освіти. Викладання географії в школі повинно ґрунтуватися на формуванні яскравою і образною картини світу, не прив'язаної до заучування значних масивів статистичних даних і номенклатури, а також на отримання практичних навичок використання географічної інформації.

Приклади реалізації такого підходу є як вітчизняної, так і в зарубіжних

педагогічних системах (наприклад, в Німеччині). При цьому система географічного освіти, що склалася в Україні протягом багатьох років, в даний час знаходиться в стані деградації, що проявляється, зокрема, в постійному зменшенні кількості годин, що виділяються на викладання географії в основній та старшій школі.

Впровадження нової системи географічної освіти має забезпечити наступність досягнень української школи викладання географії, ліквідувати суттєві недоліки, проблеми і протиріччя, які відбуваються в даний час [29].

Найважливіше завдання шкільної географії - участь у формуванні особистості громадянина як свідомого члена громадянського суспільства, прихильного його ідеалам. Це завдання в значній мірі реалізується зусиллями шкільної географії через вироблення в учнів розуміння географічних реалій сучасного суспільства, тенденцій його розвитку і вміння поєднувати з цими реаліями і тенденціями свої життєві плани і прагнення. Розроблена цілісна система по реалізації зазначеного завдання. В основі цієї системи лежать дві найважливіші функції: освітня (навчальна) і виховна. Освітня функція реалізується через три напрямки: системний підхід, проблемний підхід і практичний підхід.

Системний підхід включає в себе вивчення основ географічної науки: загальне землезнавство, загальна соціально-економічна географія, країнознавство і інших. І спеціальних географічних напрямків, таких як кліматологія, природні ресурси, геотектоніка, політична географія, геоурбаністика і деяких інших напрямків [6].

Проблемний підхід має на увазі вивчення ряду сучасних проблем: глобальних проблем людства, постіндустріального розвитку суспільства, сталого розвитку, геополітичних, міжнаціональних і міждержавних відносин і іншого [6].

І, нарешті, практичний підхід спрямований на оволодіння практичними навичками дослідження: роботою на місцевості, роботою з картами, зі статистичними матеріалами, з даними соціологічних досліджень, із засобами масової інформації [6].

І друга найважливіша функція географічної освіти - виховна. Світовий педагогічний досвід показує, що єдиний шлях здійснення даної функції - поставити

на чільне місце «розумне, добре, вічне», тобто загальнолюдські цінності, які вироблялися протягом всієї історії цивілізації.

Відповідно до досліджень проф. В.А. Караковского [5] - Земля, Вітчизна, Сім'я, Праця, Знання, Культура, Світ і сама Людина - ті критерії, які повинні бути закладені в основу виховання особистості [5]. Неважко побачити, що основні парадигми освіти, запропоновані В.А. Караковским [5], безпосередньо пов'язані з географією. Якщо з виховних позицій оцінити зміст географічної науки, то ми побачимо унікальність вкладу географічного знання в становлення певних якостей особистості і можемо зафіксувати це в якості цілей географічної освіти.

Запропоновано привести в певну систему загальнолюдські цінності, які, переломлюючи через географічне освіту, повинні стати метою географічного освітнього процесу [2].

Таким чином, пропонується єдина система навчальних і виховних орієнтирів, звільнених від кон'юнктурних нашарувань, в реалізації яких географія з властивим їй поглядом на світ зобов'язана зайняти гідне місце [5].

Географія - один з найважливіших шкільних предметів для розвитку світогляду учнів. Так вважають автори проведеного порівняльного дослідження поглядів учнів середньої школи в Фінляндії, Німеччини та Нідерландів [4]. В роботі вивчалися думки старшокласників з трьох країн про роль географічної освіти. Проведене опитування показав, що навчаються цих різних країн мають схожі цінності, знання і навички, що дозволяють їм успішно взаємодіяти в суспільстві [4].

Так, практично всі учасники анкетування погодилися з тим, що з уроків географії вони дізнаються про інші країни, про те, як вони пов'язані ода з одною, розмірковують про глобальні проблеми людства і вірять, що їм вдасться знайти ефективні способи їх вирішення. Також є думка, що в сучасному світі необхідно бути відкритими до інтересів інших культур і в цілому, проявляють інтерес до міжнародних проблем. Відзначається, що на розвиток світогляду впливає багато чинників і тому складно визначити. Очевидно, що сильною стороною цього навчального предмета є те, що географія забезпечує знання про глобальні проблеми і глобальної взаємопов'язаності, а також про глобальної поінформованості [12].

1.2 Сучасні ефективні методи викладання географії

У наші дні географія розглядається як частина складної науки про людське суспільства. Тому це одна із соціальних наук. Хоча всі соціальні науки мають спільну мету, тобто вивчення людини, проте кожна з них має унікальну точку зору і кожен з них розвинув свою власну техніку вивчення людських справ та вирішення соціальних проблем.

Його метою є вивчення структури та поведінки людського

суспільства. Географія також час від часу змінювалася, це означає, що ми повинні розуміти шлях розвитку Географії. Географія теж поділила цю дорогу розвитку на три частини:

- Географія в античну епоху;
- Географія в середньому віці;
- Географія в сучасний вік.

Географія спочатку мала не дуже широкий обсяг. Це було обмежено за тематикою. Людина, насправді, є істотою природи, яка постійно зазнає змін. Географія також була прогресивною і мінливою та динамічною темою. Зараз сфера вивчення географії розширилася, і це стало дуже важливим. Щодня ми використовуємо знання з цієї теми. Географія як дисципліна може бути розділена на дві основні допоміжні сфери: географія людини та фізична географія.

Успішні викладачі завжди пам'ятають, що навчання повинно бути «динамічним, складним та відповідати розумінню учня. Він не залежить від жодного методу, щоб зробити своє вчення цікавим, натхненним та ефективним» [12]. Щодо важливості методології, можна сказати, що методолог, як і будь-який інший учений, повинен буде продовжувати свою самоосвіту протягом усього життя, оскільки добре навчений методист буде протистояти новим розробкам у своїй науці, судити про їх переваги, пов'язувати їх із минулі тенденції та обґрунтовано вибирати, що він хоче інтегрувати у своє власне мислення. " Також може бути зазначити, що значущі рішення проблеми залежить від доступних методів. Іншими словами, це означає, що якщо проблема була не успішно розглянута на більш ранньому етапі розвитку дисципліни, її слід неодноразово намагатись до досягнення синтетичного підходу. З огляду на це, слід поговорити про нову методологію в географії в галузі методів навчання.

Інстинкт допитливості - головний інстинкт серед дітей. Діти, як показує досвід, цікаві бачити речі самі. Їхнє середовище наповнене речами та предметами, про які діти хочуть все знати. У них є питання на які вони хочуть відповіді. Вчитель географії використовує цей інстинкт, щоб зробити викладання географії цікавим та змістовним [25].

Метод спостереження. Діти мають інстинкт допитливості і їм цікаво бачити речі самі, а особливо ті речі, які існують навколо них. Географи використали цей факт у своїх інтересах. Те, що дитина спостерігає та виявляє для себе власними зусиллями, стає частиною психічного життя дитини, і це, безумовно, для нього цінніше, ніж той самий факт дізнаватися від учителя чи з книги. Методом спостереження використовується для спостереження, для запису та для інтерпретації. Техніка отримання географічної інформації шляхом безпосереднього спостереження є основою для обстеження [Додаток А].

Поза класом. Вчитель може збагатити спостереження дітей, застосувавши певні режими поза класною кімнатою. Для цього вчитель може використовувати наступні режими. Географія - це, по суті, наука спостереження. У чотирьох стінах класної кімнати викладання географії обмежене земною кулею, картами та підручником. Справжня географія існує поза класною кімнатою. Дітей слід змусити спостерігати географічні факти, такі як температура, тиск, напрямок і швидкість вітру, хмари, озера та гори. Перший досвід про ці явища природи дає чітке розуміння природних явищ. Поза класною кімнатою є поля, посіви, ґрунт, що також є частиною географічного змісту.

Дискусія на заняттях збагачує знання дітей про географічні факти. Вчитель географії хотів би зробити так, щоб діти вивчали навколишнє середовище, ландшафт та те, що воно пропонує людині, щоб осмислити своє життя.

Переваги методу спостереження:

1. Навчає учнів спостерігати та міркувати про те, за чим вони слідкують. Цей метод підводить учнів географії до безпосереднього взаємозв'язку з навколишнім середовищем.
2. Цим методом ми інтерпретуємо невідоме з точки зору відомого

спостереження та досвіду. По суті, це робота на відкритому повітрі. Це прямий метод отримання географічних знань.

3. Заслуга цього методу полягає в роботі, а не в результатах. Це розвиває розумові здібності та ґрунтується на у зборі даних.
4. Цей метод виробляє звичку до точного мислення та дослідження.
5. Він базується на знахідках психології, тобто у кожного є інстинкт допитливості. Людина спонукає кожну людину пізнати.

Недоліки методів спостереження:

1. Використання методів спостереження вимагає часу на позакласні години викладачів та учнів, що не дозволяє графік роботи школи в більшості країн світу.
2. Цей метод підходить для молодших класів, але спостереження маленьких дітей обов'язково мають бути обмежені.
3. Іноді спостережне дослідження може перерости в безцільне блукання, марнотратство часу та енергії через відсутність розуміння та прямих дій з боку вчителя. Щоб дозволити дітям спостерігати за речами без належного керівництва, такі знання можуть бути зовсім не вигідними.

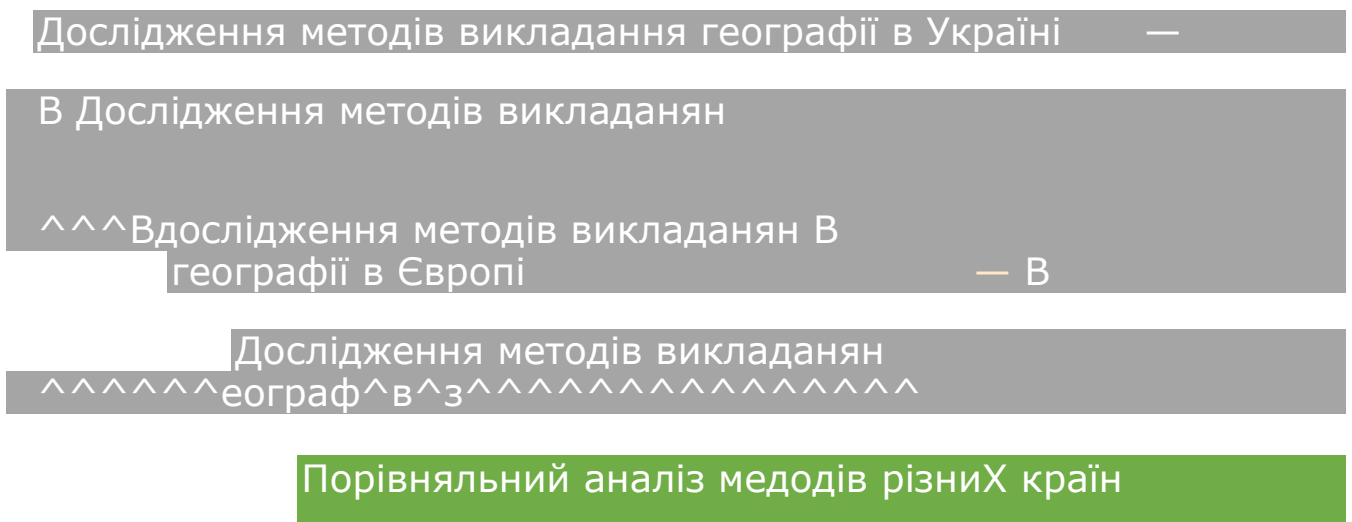
Знання змісту дидактично-навчальних методів та педагогічно-психологічної галузі є основною вимогою до підготовки та роботи в школі будь-якого вчителя, включаючи вчителів географії. Майбутні вчителі географії отримують освіту за програмами, що складаються з різних предметів, у яких викладається дуже важливий зміст і які вони приймають. Їх готовність викладати географію залежить від загальних знань, отриманих в коледжі, і від того, наскільки добре вони їх засвоїли, та набуття практичної методологічної компетентності. Методологічні знання, що мають вирішальне значення для майбутніх учителів географії, набуваються в університеті в теоретичній формі і необхідні для того, щоб це перевірено на практиці, що включає 30 годин демонстраційних занять з наставником та надає можливості для різноманітної участі у навчанні (підтримка наставника викладача, ознайомлення з педагогічною та психологічною службами, використання різних методів та роботи, вибір навчальних матеріалів).

складено автором за [33].

Коли мова йде про розвиток комплексу компетентностей для успішного виконання ролі вчителя, особлива увага приділяється тим, хто безпосередньо пов'язаний з практичною роботою викладання географії. Під якістю професійної підготовки вчителів обов'язково мається на увазі якість практичної дидактичної та методичної підготовки безпосередньої навчальної роботи [Додаток Б]. Важливою передумовою компетентності вчителя є знання з точки зору викладання та здатність майбутніх учителів розуміти специфіку географії. Навчальна програма передбачена таким чином, щоб майбутні вчителі здобували методичну компетентність завдяки обов'язковим предметам, таким як педагогіка, психологія, методи навчання географії та передбачає професійну шкільну практику, яка проходить у школі (початковій чи середній) [33].

1.3.Методологія дослідження сучасної шкільної географії в зарубіжних країнах Метод наукового дослідження - це система розумових і практичних операцій, які націлені на розв'язання певних пізнавальних завдань з урахуванням певної пізнавальної мети [7]. Функція методу полягає в тому, що з його допомогою отримують нову інформацію про навколишню дійсність, заглиблюються в сутність явищ та процесів, розкривають закони і закономірності розвитку, формування і функціонування об'єктів, які досліджуються. Від якості методу, правильності його застосування залежить істинність отриманого знання [10]. Першим етапом науково - історичного дослідження є емпіричний етап - етап накопичення знань про об'єкт дослідження. Емпіричними даними по досліджуваному об'єкту виступають такі його властивості, які виявляються в ході практичної діяльності - спостережень та експериментів. По дослідницьким методам, що дозволяють отримати емпіричні дані про історичні процеси, можна віднести ті, які безпосередньо пов'язані з

реальністю, з практикою. Вони забезпечують накопичення, фіксацію класифікацію і первинне узагальнення вихідного матеріалу для проведення теоретичного дослідження. В основу дослідження покладено порівняльний аналіз. Для обстеження були обрані європейські, американські та азійські системи географічної освіти. Основними вихідними матеріалами стали результати обробки інформації про системи викладання географії в середніх школах. Також за матеріалами, розміщеними на сайтах міністерств, обраних в якості "кейсів", вивчалися навчальні плани, програми курсів, освітні технології.



Порівняльний аналіз методів різних країн

Рис.1.2. Схема порівняльного аналізу методів викладання в школі на прикладі різних країн складено автором

Незалежними змінними для цього дослідження були лекційні методи викладання, ресурси, інтерес до навчання за допомогою методів, орієнтованих на учнів, шкільної програми, викладачів, стійких до змін парадигм з орієнтованого на вчителя та орієнтованого на учнів підхід, методи оцінювання. І залежною змінною цього дослідження були підходи конструктивної підготовки. Це включає методи, орієнтовані на учня, залучення учнів та методи постійного оцінювання.

Послідовна дослідницька стратегія передбачає перший етап збору та аналізу якісних даних, а потім другий етап збору та аналізу кількісних даних, який ґрунтується на результатах першого якісного етапу. Вага зазвичай розміщується на

перший етап, і дані змішуються через зв'язок між якісним аналізом даних та кількісним збором даних. На базовому рівні метою цієї стратегії є використання кількісних даних та результатів для сприяння інтерпретації якісних висновків

Я також проаналізував технічні документи, такі як освітня політика та навчальні програми (навчальний план, посібники для вчителя), щоб вирішити питання щодо розроблених методів навчання та визначив ресурси викладання географії, методи оцінювання та освітню політику з реалізацією навчальної програми з географії.

Інструменти збору даних були підготовлені з різних джерел, робіт та огляду різних літератур. Коли були підготовлені інструменти збору даних, я забезпечив інструменти, обґрунтованість та надійність. Обґрунтованість - це доцільність, значущість та корисність висновків дослідників на основі даних, які вони збирають. Надійність відноситься до узгодженості балів або відповідей від одного інструменту до іншого та від одного набору предметів до іншого.

Керівники географічних відділів шести вибірових підготовчих загальноосвітніх шкіл. Також було згадано, що для відбору зразків у сукупності використовувались як цільові, так і випадкові методи вибірки. Таким чином, інструментами збору даних, якими я користувався, були документи та анкети, навчальні матеріали. Врешті-решт, обґрунтованість та надійність даних були перевірені експертами навчальної програми та мови та пілотним тестом відповідно [34].

Стан географії в навчальних програмах на різних рівнях формальної освіти в 31 країні світу забезпечує міцну основу для розуміння сильних і слабких сторін міжнародної географічної освіти. Необхідно позначити місце географії у навчальній програмі; визначити підходи до географії в цих навчальних програмах; вагомість знань, умінь та цінностей у цих навчальних ресурсах; ключові аспекти підготовки вчителів географії; та загальні методи дослідження, що використовуються в географічній освіті. Визначено та обговорено низку проблем, що стосуються міжнародної географічної освіти.

РОЗДІЛ II. НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1 Шкільна географічна освіта в США

Величезна різноманітність культур і середовищ Землі повністю видно з багатьох виразів географії в шкільних програмах у всьому світі. Хоча основоположні концепції та принципи, що роблять географію просторовою та екологічною наукою, як правило, розподіляються за кордоном. Національні держави світу визначили власні пріоритети щодо того, що, коли і як викладають цей предмет школярам. Отже, географія - це шкільний предмет, який демонструє незначну відповідність місцями з точки зору очікувань того, що учні повинні знати і вміти робити як результат своєї початкової та середньої освіти.

Наприклад, у США географія чітко узгоджується із соціальними науками (історія, економіка, громадянські науки та філософія), тоді як студенти таких країн, як Японія та Фінляндія, вивчають географію більше як природничу та екологічну науку. В інших частинах світу, наприклад, в Англії, географія пов'язана з гуманітарними науками. Більшу частину цих варіацій можна пояснити тим, що, як і інші предметні галузі (і особливо в соціальних науках), зміст і статус географії в навчальних програмах сприйнятливі до зовнішніх за «впливами та перипетіями в суспільній думці, економічних умовах, політичне управління та екологічні зміни». Це найчастіше відчувається у змісті національних стандартів навчальної програми цього предмета.

З 1994 р. у США існують добровільні національні стандарти географії, які встановлюють еталони географічного навчання в 4, 8 та 12 класах. Опубліковані в томі "Географія для життя" та оновлені в 2012 році, 18 національних стандартів географії США визначають очікування щодо навчання студентів у шести сферах знань: світ у просторовому відношенні, місця та регіони, людські системи, фізичні системи, навколишнє середовище та суспільство та використання географії. У двох словах, мета шкільної географії в Сполучених Штатах полягає у розвитку географічно поінформованої людини - «того, хто вбачає сенс в розташуванні речей на земній поверхні, хто бачить стосунки між людьми, місцями та середовищем, хто використовує географічні і хто застосовує просторові та екологічні перспективи до

життєвих ситуацій».

Через добровільний характер національних стандартів навчальної програми в США штати визначають цілі навчальної програми, навчальні матеріали, що використовуються для підтримки реалізації цих цілей, та оцінки, призначені для вимірювання успішності учнів. Збройні сили, починаючи від економічної глобалізації та глобальних змін навколишнього середовища, закінчуючи політичними закликами до національної освітньої реформи та підзвітності, та повної відсутності федеральних асигнувань на географію, все це сприяло зростанню та зменшенню теми в школах США [20].

Починаючи з 2015 року, на рівні середньої школи (6-8 класи) або середньої школи (9-12 класи) географія може бути присутня як напрямок у стандартах соціальних дослідженнях або як окремий набір стандартів (іноді в парі з історією), часто пов'язані з курсом. У початкових класах (К - 5) географія в основному інтегрована із соціальними дослідженнями. На рівні середньої школи дев'ять штатів потребують окремого курсу географії, а чотири штати - інший комбінований курс географії / соціальних досліджень. На рівні середньої школи чотири штати потребують окремого курсу географії, шість штатів пропонують комбінований курс географії / соціальних досліджень, а географія є обов'язковим курсом для закінчення в чотирьох штатах [12].

Подібно до того, як 50 штатів США встановлюють свої власні географічні стандарти в школах, так і вимоги до сертифікації вчителів різняться залежно від штату. Більшість коледжів та університетів пропонують акредитовану програму підготовки вчителів. У деяких закладах викладачі, які прибувають на службу, беруть участь у програмі вченого ступеня (спеціальність), одночасно виконуючи курсові роботи з навчальних методів у програмі підготовки вчителів. Інші установи вимагають від студентів закінчення традиційного чотирирічного бакалаврського факультету, а потім курсу підготовки викладачів. В будь-якому з форматів, як правило, від викладачів, які перебувають на службі, потрібно закінчити навчальний практикум у місцевій школі. Лише декілька американських програм навчання вчителів пропонують інші курси педагогіки, спеціально для географії. Хронічний

дефіцит вчителів та високий рівень виснаження вчителів призвели до так званих альтернативних програм сертифікації вчителів. Ці програми орієнтовані на практикуючих професіоналів, які зацікавлені у зміні кар'єри в навчанні K-12. Альтернативні варіанти сертифікації тепер доступні майже в усіх штатах [23].

Отже, можна зробити висновок, що шкільна система географічної освіти в США є досить складною та різноманітною. Основний акцент у викладанні географії робиться на її взаємозв'язку з соціальними науками - історією, соціологією та економікою. Географія в США - це антропологічна наука, яка дозволяє досліджувати людину з різних сторін. Кожен окремий штат у США має право обирати різні програми навчання географії в школі.

2.2. Шкільна географічна освіта в Європі

Вимоги до шкільної географії в Європі надзвичайно різноманітні. Тут висвітлено деякі суттєві відмінності та досвід. В Англії географія є обов'язковою в віці 5-14 років, а факультативні курси навчання в наступні роки. Як зазначено у звіті Міжнародному географічному союзу [20], мета національної навчальної програми з географії в початковій освіті містить ефективний компонент викликати цікавість та захоплення світом, а також змістовний вимір, який вимагає від студентів знання про людей, місця та ресурси, а також про фізичне та людське середовище та процеси. Вивчаючи географію та застосовуючи навички картографії та методи полів, студенти повинні розвивати знання про місце розташування, включаючи людські та фізичні особливості та характеристики місць, а також просторову взаємодію та взаємозалежність місць та те, як вони можуть змінюватися час. У середніх школах акцент переходить на вивчення того, де знаходяться місця, як формуються місця та ландшафти, як взаємодіють люди та їх середовище, а також те, як різноманітний спектр економік, суспільств та середовищ взаємопов'язаний.

Північні країни мають цікаве порівняння з Англією та США, але навіть там різниця може бути неабиякою. Як і в США, шкільна географія у Швеції класифікується як соціальна наука. У 1-3 класах географія є предметом, інтегрованим із соціальними дослідженнями. У пізніші роки, починаючи з нижчої загальноосвітньої школи, географія є самостійним предметом, але в старшій

середній школі це вже не є обов'язковим предметом. На відміну від цього, національна навчальна програма Фінляндії позиціонувала географію як інтегровану тему «екологічні та природничі дослідження» (у поєднанні з біологією, хімією, фізикою та медичною освітою) протягом перших чотирьох років у початкових школах. Протягом 5 та 6 класів географія інтегрується з біологією [25]. В оновленій версії національної рамкової програми географія буде викладатися як частина екологічних досліджень протягом шести років початкової школи з 2016 року. У нижчих загальноосвітніх школах (7-9 класи) географія вивчається як окремий предмет і є обов'язковою для всіх студентів. Як у початкових, так і в молодших загальноосвітніх школах традиції регіональної географії залишаються міцними. У старших класах загальноосвітніх шкіл студенти пройшли два обов'язкові курси географії (один з фізичної географії, один з географії людини). На додаток до цих двох курсів, кожна школа у Фінляндії пропонує два додаткові курси - один з питань безпеки, а другий - з регіональних досліджень. Національний навчальний план Фінляндії також буде оновлений та впроваджений у 2016 році в середніх загальноосвітніх школах. Вирішено, що в майбутньому географія матиме лише один обов'язковий та три добровільні курси.

Континентальна Європа демонструє ще більше розбіжностей в освіті географії. Початкова географічна освіта в Нідерландах (4-12 років) викладається поряд з історією та біологією під виглядом навчальної програми «світової орієнтації». У середній освіті (12-15 років) географія викладається як окремий предмет нарівні з годинами, відведеними на природничу освіту, але менше, ніж у мовах, мистецтві та математиці. Зміст значною мірою зосереджений на стосунках між людиною та довкіллям. У сусідній Німеччині географічна освіта нагадує ситуацію в Сполучених Штатах, і положення географії в навчальних програмах значно різняться між різними федеральними землями. Деякі держави в Німеччині просувають регіональну географію, найчастіше екологічну та фізичну географію, тоді як тематичні питання та теми приділяють увагу іншим. У середніх загальноосвітніх школах Німеччини географія пов'язана з соціальними науками у всіх федеральних землях.

В Європі Болонська декларація, підписана міністрами освіти у 29 країнах у 1999 р., була розроблена для значного реформування систем вищої освіти. Виконання Болонської декларації виявився особливо складним для освіти вчителів через велику різницю щодо його структури, тривалості та необхідних кваліфікацій. Основні причини цього можна знайти з того факту, що вчителі працюють у національних системах освіти, які можуть відрізнятися не тільки в різних країнах, але й у різних країнах. Однак Бауер та Пренцель [21] показали, що, незважаючи на ці зміни, більшість країн, які підписали Болонську декларацію, зараз отримують освіту вчителів у вищих навчальних закладах, найчастіше в університетах. Деякі країни наприклад, Данія, Угорщина, Італія та Люксембург перевели свої системи освіти вчителів на університетський рівень під час Болонського процесу, і 38% усіх болонських країн зараз вимагають здобуття ступеня магістра принаймні для всіх викладачів середніх класів. Більше того, 20 країн встановили нові національні стандарти та рекомендації щодо освіти вчителів [26].

Наступні приклади, адаптовані до звіту, підготовленого для ініціативи [24] ілюструють ці різноманітні тенденції та закономірності в європейській освіті вчителів. У фламандському регіоні Бельгії освіту вчителів для початкової та нижчої середньої школи забезпечують професійні бакалаврські установи. На рівні нижчої середньої школи студенти повинні вибрати два предмети, наприклад, географію та математику та вивчити програму, яка включає загальні курси з педагогіки, спеціальні курси з предметної освіти (предметна дидактика) та стажування на третьому курсі. Для кваліфікації на рівні вищої середньої освіти студенти, як правило, концентруються на основному предметі та вступають на курси та стажування, що ведуть до ступеня магістра.

Система освіти вчителів у Фінляндії для початкових, а також нижчих та старших загальноосвітніх шкіл організована університетами. Студенти, які прагнуть стати кваліфікованими для цих шкіл, повинні здобути ступінь магістра. В освіті вчителів початкових класів студенти вивчають освітні науки як свою основну дисципліну, тоді як у предметній освіті, яка буде кваліфікована для викладання в нижчих та старших загальноосвітніх школах студенти найчастіше матимуть два

предмети. Наприклад, майже всі вчителі-студенти географії мають ступінь поєднання географії та біології; один з них вивчається як основний, а інший як другорядний предмет. На відміну від багатьох частин світу, професія вчителя має значну кількість соціального престижу та поваги у Фінляндії. Це можна побачити, наприклад, у популярності досліджень: участь у початковій освіті вчителів становить лише 10% від усіх кандидатів [28].

Освіта вчителів для середніх шкіл Німеччини організовується федеральними землями; таким чином, існує ряд різних підходів. Незважаючи на різницю, учні, як правило, повинні вивчати два шкільні предмети. У деяких федеральних штатах та університетах одним із цих предметів має бути німецька мова, математика чи іноземна мова. В інших федеральних штатах студенти можуть поєднувати практично всі предмети. Це часто призводить до комбінованих курсів навчання, наприклад, фізичного виховання та географії. З Болонським процесом освіта вчителів стала надзвичайно різноманітною, що значно ускладнило перехід від однієї федеральної держави до іншої. Причиною цього є те, що деякі федеральні штати взагалі не змінили свою систему освіти вчителів, але зберегли державні штати, бажаючи зберегти державний контроль за іспитами. Інші повністю перейшли на Болонську систему, але запровадили різні системи бакалаврату та аспірантури. Треті зберігали стару систему, але запровадили модулізоване навчання, щоб краще поєднувати курси підготовки вчителів з курсами для академічних географів. Незалежно від Болонського процесу, є крок до інтеграції більшої кількості педагогіки та практичних досліджень у перший етап підготовки вчителів. Це призвело до збільшення кількості неакадемічних викладачів в університетах, тим самим знизивши витрати на освіту вчителів та помітного скорочення предметних дисциплін. На даний момент також є значний крок до інтеграції модулів щодо включення до всіх викладачів. навчальні курси, що ще більше скорочує час на вивчення предметів.

У Нідерландах програми підготовки вчителів до призову для різних типів шкіл є частиною вищої освіти, деякі пропонуються у вищих навчальних закладах, а деякі в університетах. Існують денні, неповні та подвійні, тобто робота, навчання,

курси підвищення кваліфікації вчителів. Існують також денні, неповні та подвійні університетські навчальні курси, що ведуть до викладацької кваліфікації середньої школи першого класу для всіх рівнів середньої освіти, включаючи довищу освіту. Ці курси відкриті лише для студентів та випускників університетів.

Шкільні системи викладання географії у Європі дуже різноманітні. Шкільна географія у Швеції класифікується як соціальна наука, національна навчальна програма Фінляндії позиціонувала географію як інтегровану тему «екологічні та природничі дослідження». Початкова географічна освіта в Нідерландах викладається поряд з історією та біологією під виглядом навчальної програми «світової орієнтації». У сусідній Німеччині географічна освіта нагадує ситуацію в Сполучених Штатах, і положення географії в навчальних програмах значно різняться між різними федеральними землями. Деякі держави в Німеччині просувають регіональну географію, найчастіше екологічну та фізичну географію, тоді як тематичні питання та теми приділяють увагу іншим.

2.3. Шкільна географічна освіта в Азії

Статус географічної освіти в Азії також дуже мінливий. У деяких азіатських країнах вимоги до шкільної географії рівні або перевищують вимоги західних суспільств.

Офіційною географічною освітою в Індії загалом нехтують у школах. Там, де її викладають, географія характеризується високодидактичною педагогікою, з незначним, якщо взагалі, дослідницьким навчанням. У всіх, за винятком найпрестижніших міжнародних шкіл та приватних шкіл, студентам доручається вивчати напам'ять і запам'ятовувати різні факти; мало наголошується на навчанні критичному мисленню та навичкам застосування. Держава не передбачає надання вчителям географічної освіти, яка розвиває методи аналізу, застосування та спілкування. З цих причин з'явився неформальний освітній сектор, що забезпечує альтернативний освітній досвід для молоді та можливості професійного розвитку для вчителів по всій Індії [27].

На зміст географії в початкових та середніх школах Японії впливає зацікавленість уряду у підвищенні рівня безпеки та обізнаності про природні

небезпеки [22]. У географії середньої школи на тему природного середовища учні дізнаються про геоморфологічні особливості Японії та шляхи, якими японські міста працюють над створенням навколишнього середовища для зменшення негативних наслідків землетрусів, цунамі, зсувів та інших стихійних лих. Учні вивчають географічні особливості природного середовища Японії та їх зв'язок із стихійними лихами. Школярі також вивчають, як взаємодія людини та навколишнього середовища, щодо стихійних лих, різняться в регіонах Японії, часто виконуючи заходи, що використовують дані, карти та інші географічні зображення.

У Сінгапурі національна навчальна програма з географії від початкового до довузівського рівня описується національним документом [32]. Географія викладається як частина інтегрованого курсу соціальних наук на початковому рівні. На рівні нижчої середньої школи географія є обов'язковим предметом, тоді як це предмет на вищому загальноосвітньому та довузівському рівнях. Одним відмітним елементом національного навчального плану Сінгапуру є включення бажаних результатів навчання (DOE), які є широким набором ознак, що визначають цілі шкільної освіти. Очікується, що викладачі-предметники співвідносять зміст навчальної програми та методи навчання з чотирискладовим DOE, а саме: впевнена людина, яка має сильне почуття доброго і неправильного, адаптивна і витривала, знає себе, розбірлива в судження, мислить незалежно та критично, і спілкується ефективно; самоорієнтований учень, який бере на себе відповідальність за власне навчання, який ставить під сумнів, реагує, наполегливо намагається вчитися; активний учасник, який здатний ефективно працювати в командах, здійснює ініціативу, приймає розраховані ризики, є новатором і прагне до досконалості; зацікавлений громадянин, коріння якого перебуває у Сінгапурі, має міцну громадянську свідомість, інформований та бере активну роль у покращенні життя оточуючих [12].

У 9 та 10 класах учні Сінгапуру складають іспит - Кембриджський загальний сертифікат освіти (звичайний рівень). Під час цих класів студенти беруть обов'язкову комбіновану програму гуманітарних дисциплін, яка організована навколо двох основних ідей - «коріння» та «життя глобально». Основні ідеї

подаються за допомогою шести тем, що «відбивають теми з таких дисциплін, як історія, географія, політологія, соціологія та економіка. Теми фізичної географії охоплюють тектоніку плит, геоморфологію, погоду та клімат, природну рослинність, річки та узбережжя. Теми географії людини включають сільське господарство, промисловість, туризм та економічний розвиток [12].

Індійська система освіти вчителів приділяє лише побіжну увагу географії, якщо вона взагалі існує [33]. Оскільки викладання географії залишається на розсуд вчителів, воно стає дедалі більше допоміжною темою у багатьох школах. Вчителі довгий час почувались неготовими до викладання предмету через неадекватну підготовку. Останніми роками з'явилися неформальні підходи до освіти вчителів з метою сприяння просуванню географії в школах та підтримці шкіл, які бажають включити цей предмет у свою навчальну програму. Цією роботою в основному керував Індійський інститут географічних досліджень через регіональну мережу центрів GeoVidyaa, розташовану при Державній школі армії в Бангалорі, коледжі Нірмала в Коімбаторі та Ресурсному центрі Каскад Монтезорі в Ченнаї [27].

В Японії сертифікація для вчителів початкових класів є відносно простою: «ліцензія на початкову освіту» дозволяє будь-кому претендувати на викладацьку практику на початковому рівні. У навчальній програмі для викладачів японських університетів майже всі студенти вибирають певні спеціальності, такі як математика, суспільствознавство або комплексне навчання. Студенти-викладачі, які бажають здобути сертифікацію вчителя соціальних дисциплін, повинні бути спеціалістами з таких дисциплін, як соціальні науки, такі як географія, історія та громадянські науки. Це означає, що вчителі, які обирають іншу дисципліну, крім географії, можуть вимагати додаткової підготовки та підготовки для викладання географічного змісту навчальної програми (ситуація, що відбиває ситуацію в США).

Національний інститут освіти Технологічного університету Наньян у Сінгапурі є єдиним провайдером програми підготовки вчителів географії в цій країні. Початкова підготовка викладачів у Сінгапурі складається з трьох можливих шляхів: початкового, середнього та молодшого коледжу. Кожен з них забезпечує

основу педагогіки та спеціалізованих предметних знань принаймні з однієї дисципліни. Програми, що пропонуються, включають дворічний диплом в галузі освіти (для початкової освіти), чотирирічний ступінь бакалавра мистецтв або наук у галузі освіти та 1-2-річний диплом аспіранта в галузі освіти. Компоненти ступенів включають курсові роботи з предметних областей, освіти, мови та спілкування, розвитку характеру та досвіду роботи (шкільний практикум) [24].

Можна зробити висновок, що викладання шкільної географії в Азії не є обов'язковим. Такі країни, як Індія, Непал, М'янма, Камбоджа приділяють зовсім мало уваги цій дисципліні. Це може бути пов'язано з низьким рівнем освіти і соціального добробуту. Першочергове завдання освіти в малорозвинутих країнах - це надати базові знання.

В Японії підхід до вивчення географії заснований на територіальних особливостях країни. У географії середньої школи на тему природного середовища учні дізнаються про геоморфологічні особливості Японії та шляхи, якими японські міста працюють над створенням навколишнього середовища для зменшення негативних наслідків землетрусів, цунамі, зсувів та інших стихійних лих.

Сінгапур одна з найбільш прогресивних країн Азії. У Сінгапурі географія викладається як частина інтегрованого курсу соціальних наук на початковому рівні. На рівні нижчої середньої школи географія є обов'язковим предметом, тоді як це предмет на вищому загальноосвітньому та довузівському рівнях.

РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

3.1 Роль шкільної географії в розвитку учнів на прикладі зарубіжних країн

Ще в минулому столітті психологи і педагоги розглядали просторову здатність як одне з найважливіших якостей, яке необхідно для пристосування до навколишнього середовища. Сьогодні говорять про просторовому сприйнятті, як основному умінні, граючим значну роль і в науковому способі мислення, і в інших видах діяльності людини. Розвитку цих умінь сприяє використання на уроках карт, включаючи геоінформаційні системи (тривимірні карти, супутникові знімки, аерофотознімки і ін.), які допомагають учням краще орієнтуватися в просторі,

дають можливість представлення об'єктів в тривимірному вимірюванні, можливість подумки обертати, переміщати і вимірювати об'єкти. При цьому відмічено, що розвитку просторового сприйняття сприяють активні методи навчання. У школах Греції, в яких проводилося дослідження, які навчаються показали низькі результати тестування, якщо вчитель використовував репродуктивні методи навчання навіть при роботі з картами [33].

І навпаки, учні демонстрували високі показники просторових здібностей в класах, в яких учитель створював умови для включення учнів в пошукову, творчу діяльність за допомогою карт. Ці ж учні краще справлялися з предметними тестами по географії [22].

Розвиток просторового мислення у школярів вивчали дослідники з університету Південної Кароліни, США. Результати показали, що вдосконалення навичок просторового мислення у навчаються сприяє їх робота з друкованими та цифровими картами [21].

Сьогодні в повсякденному житті люди все частіше використовують навігатори замість географічних карт. Ймовірно тому існує думка, що картографію, як розділ шкільної географії вивчати вже не актуально. Цю думку спростували в Токійському університеті [20]. Тору Ішікоа (Toru Ishikawa) довела, що ті, хто за допомогою безкоштовної пішохідної часто користується навігаційними інформаційними системами мають низькі показники просторових здібностей. Навпаки, ті, хто давно користується друкованими картами, мають високі показники просторових здібностей. Крім того, поведінковий експеримент показав, що люди, у яких є великий досвід використання автомобільних навігаційних систем, подорожують менш ефективно і менш точно вивчають конфігурації пройдених маршрутів як за допомогою навігатора, так і за допомогою друкованої карти [21].

Таким чином, всі проведені дослідження показують важливість для розвитку навчаються навчального предмета географії та необхідність включення його в навчальні плани шкіл. Однак, до сих пір немає єдиної думки про те, в якому віці і який зміст необхідно вивчати. Наприклад, в вітчизняній освіті Л.В. Занков, вирішуючи проблеми навчання і розвитку молодших школярів, особливе значення

надавав географії і відзначав, що вона вводить дитину в світ живої і неживої природи [12]. На методологічних засадах системи Л.В. Занкова, А.Н. Козаковим був написаний підручник з географії для 2 і 3 класів, який сприяв спонуканню інтересу до предмета, вихованню любові до рідної землі. При гарній підготовці учнів цей підручник можна було починати використовувати і в першому класі другого півріччя [31].

У Шанхайському університеті також звернули увагу на те, що географія може надати на розвиток молодших школярів найбільший вплив, ніж інші предмети, так як за допомогою цього предмета навчаються можуть придбати деякі дуже важливі практичні знання і навички, пов'язані з нашою повсякденним життям. Однак більша частина знань з географії важка і нудна для маленьких дітей [36].

Це можна пояснити тим, що географія є комплексною наукою, що розглядає іноді різномірні, але взаємозалежні елементи. Системно розгледіти ціле, побачити гармонію, покликана географія. Тому географічний погляд на ті чи інші об'єкти або явища - це завжди складний і комплексний погляд. Недарма М.М. Баранський писав, що географія відіграє не одним пальчиком, а акордами [3].

Хорвуд Н. відзначає, що географічна освіта в школах, як у Великобританії, так і на міжнародному рівні, можна охарактеризувати як наповнене цінностями і суперечливими питаннями [19]. Заслуговує уваги дослідження, проведене цим автором. Він вивчав уявлення підлітків про шкільної географії за допомогою інтерв'ю. У своїй роботі Хорвуд Н. більш детально описує думка трьох підлітків, які навчаються в одному класі і відвідують одні й ті ж уроки географії. Але уявлення у дітей про шкільної географії, про те, чим займається географія як наука, виявилися різні. Вивчення уявлень учнів є дуже важливим для проектування навчальних програм, а також може допомогти вчителям вибудовувати контексти в навчанні.

В даний час в багатьох країнах світу, навчальний предмет географія починається з 5 класу. А в початковій школі географія входить в інтегрований курс «Природознавство» або «Суспільствознавство».

3.2 Складності у вивченні географії в школі на прикладі зарубіжних досліджень

На жаль, в даний час доводиться констатувати, що реальний стан навчального предмета географії, як в українській школі, так і в зарубіжній, не завжди відповідає значенню цього предмета [3].

Відомий радянський географ В.П. Максаковский говорив, що часи, коли географія в школі була Прекрасною Дамою, давно пройшла і її престиж знижується [7].

Те ж сама проблема відзначається в зарубіжних дослідженнях. Так, філіппінські вчені [37], які вивчають проблеми, з якими стикаються навчаються на уроках географії зафіксували зниження інтересу в учнів до вивчення предмета. Вчителі пояснюють низьку мотивацію своїх учнів тим, що в курсі географії є багато фактичної інформації, яку необхідно просто запам'ятовувати [37]. Крім цього, в шкільній географії є теми, які пов'язані з математикою. При цьому знання і вміння з математики, необхідні для оволодіння географічними поняттями вивчаються в курсі математики пізніше. Тому учні відчують труднощі в освоєнні тим, пов'язаних з основами картографії, вони насилу знаходять потрібну інформацію на картах [20].

Проте географію вивчають як молодші школярі, так і підлітки. В Ірландії географія включена в навчальні плани початкової школи для учнів, які мають спільні легкі порушення в розвитку. Вважається, що географія сприяє розумінню учнями особливостей своєї місцевості і суспільства, за допомогою цього предмета можна сформулювати найважливішу потребу людини в приналежності до свого регіонального співтовариства, регіональну ідентичність. Все це важливо для розвитку соціальної компетентності учнів і їх самооцінки. Крім того, саме географія надає широкий спектр можливостей для інтеграції з іншими предметами. Тому в Ірландії розробляються методичні рекомендації для вчителів, в яких описані можливі труднощі молодших школярів з легкими загальними порушеннями в розвитку при вивченні географії, а також ефективні методи їх подолання. Так, наприклад, якщо у дитини невеликий словниковий запас або затримка мовного

розвитку, то це може привести до неадекватного розвитку географічних навичок. Учителям пропонується давати більше практичних завдань на з'ясування значень слів, географічних назв, розвивати навички спостереження і аналізу даних. У табл. 1 представлені деякі способи вирішення потенційних проблем учнів, що мають легкі загальні порушення в розвитку [32].

Таким чином, вивчення відповідних віку тим в поєднанні з ефективними методами навчання, може принести користь навчаються і розвивати у них певні важливі навички, необхідні в житті. Тому велика роль в навчанні належить вчителям. У Ескішехірском університеті Османгази (Туреччина) в 2018 році було проведено дослідження, мета якого - визначити, з якими проблемами стикаються вчителі географії і що необхідно зробити, щоб географічна освіта стало найбільш ефективним. В опитуванні брали участь 212 вчителів географії з дев'яти різних областей Туреччини. Більше половини опитаних визнали, що у них є проблеми з учнями. Причини вказувалися різні. Так, 25,7% вчителів бачать головну причину неуспішності учнів в низьку мотивацію, відсутності інтересу до уроків географії. 17,4% вчителів пояснюють, чому їм не вдається організувати хороший урок і називають причину: відмова навчаються принести з дому необхідні матеріали і шкільне приладдя. 13,4% бачать проблему в тому, що в класі знаходяться учні, які залишилися на другий рік навчання і вони своєю поведінкою заважають вести уроки. 10,9% вчителів скаржаться в цілому на погану поведінку учнів в класі, і 3,9% вчителів вважають, що причина труднощів з учнями у відсутності інтересу батьків до освіти своїх дітей. На основі отриманих результатів автори дослідження розробили ряд пропозицій, одним з яких стала пропозиція щодо впровадження системи підвищення кваліфікації педагогів [37].

Американська Асоціація Шкільних Адміністраторів, яка досліджувала особливості успішних вчителів, прийшла до висновку про те, що ефективність складається з двох чинників: знання і застосування методів навчання, і особистісні якості педагога. До особистісним якостям можна віднести дружелюбність, почуття гумору, готовність змінюватися, системність, комунікабельність. До професійним навичкам ефективного вчителя можна віднести добре знання предмета, здатність

застосування різноманітних технік і прийомів залучення уваги учнів, вміння ефективно використовувати час уроку, вміння ставити запитання, спостерігати за розвитком учнів [21].

Позначаючи проблеми в навчанні географії зарубіжні дослідники освіти пропонують педагогам використовувати різноманітні методи і технології навчання, які сприяють подоланню навчальної неспішності [20; 31].

3.3.Сучасні ефективні методи навчання географії. У сучасному світі перед географічною наукою ставляться нові завдання, пов'язані з оцінкою і прогнозуванням змін в окремих компонентах природи для вибору раціональних шляхів організації суспільства. У зв'язку з цим повинна поміняти своє утримання і шкільна географія. Такі зміни вже намічаються. Так, в навчальних планах Угорщини замість предмета географії з'явився курс «Земля і наша середовище». В Австрії вивчається предмет «Географія і економіка». У Норвегії географія інтегрована в єдиний для природничих наук предмет «Природознавство». Також удосконалюються і методи навчання [26]. Варто відзначити, що останнім часом серед педагогів різних країн зріс інтерес до таких методів навчання, як проблемний, дослідницький (включаючи польові дослідження) і проектний. Психологи вважають, що саме ці методи дозволяють учням бути активними учасниками освітнього процесу, тим самим опановують необхідними вміннями та здібностями. В Європейському університеті Тирани було проведено дослідження, основне завдання якого полягало у вивченні підходів до навчання в початкових класах основної школи, а також вивчення уявлень вчителів про їхню ефективність. Практично всі вчителі продемонстрували обізнаність в тому, що всі методи спираються на один з двох існуючих підходів. Перший підхід орієнтований на вчителя, так як головним завданням його є передача інформації навчаються. Другий підхід орієнтований на навчаються, в якому вчитель є координатором їх діяльності, виключно модератори та консультантом. Згідно з результатами проведеного опитування, 78% вчителів в своїй роботі при поясненні нового матеріалу використовують перший підхід. Досвідчені ж вчителі, які мають стаж роботи понад 20 років, використовують, в основному, другий підхід, незалежно від етапу уроку,

тобто і при вивченні нового матеріалу, і при його повторенні. Для реалізації другого підходу педагоги, в основному використовують практичні методи навчання (77% педагогів) і лише деякі - дослідницький метод (23% педагогів). Також досвідчені вчителі надають великого значення системного навчання (66% опитаних), під яким розуміють розгортання змісту від простого до складного [35]. Метод польових досліджень один з найстаріших методів в навчанні географії. Однак і в сучасних умовах він є одним з найбільш ефективних. Так, в дослідженні Белградського університету вивчалася думка студентів географічного університету про переваги методу польових досліджень. В цілому 215 студентів відзначили такі переваги методу: безпосередній контакт навчаються з об'єктом вивчення, підвищення мотивації до навчання географії, поліпшення міжособистісних відносин серед учнів [10]. «Реляційне географічне мислення є частиною географічного мислення», - стверджують співробітники університету Капела (Нідерланди), автори дослідження, метою якого був пошук доказів здібності учнів встановлювати географічні зв'язку, які сприятимуть розвитку географічного мислення. В рамках дослідження велося спостереження за невеликими групами навчаються середніх шкіл в Нідерландах в процесі розгадування географічних загадок [9]. Загадки використовували вчителі протягом декількох занять. Результати дослідження показали, що на початку експерименту в учнів при вирішенні географічних загадок виникали труднощі з встановленням зв'язків і взаємозв'язків. У значної частини груп навчаються були труднощі з розумінням взаємозалежності відносин. Однак після кількох уроків, на яких навчаються тренувалися в розгадуванні загадок, ці труднощі були усунені [23]. У російській освіті методам навчання географії також приділяється велика увага. Так, в своєму дослідженні С.П. Саніна довела, що використання проблемно-задачній технології в навчанні географії сприяє зміні змісту освіти, воно стає діяльнісних; в умовах проблемно-задачній організації освітньої діяльності учні краще опановують основними поняттями курсу, у них розвиваються предметні компетенції [30].

Є ряд досліджень, в яких описується ефективність методу моделювання в навчанні географії в початковій і основній школі. У своїй роботі М.А. Мельникова-Піддубна та М.І. Подболотова показали, що найбільш ефективними і такими, що запам'ятовуються будуть яскраві, активні методи і методики, які спираються на включення в процес навчання власного досвіду учня, а не тільки на пасивне споглядання. Одним з таких методів є метод ситуаційного моделювання, який підходить як для освоєння нового матеріалу, так і для закріплення отриманих знань [10].

Останнім часом серед дослідників і практиків освіти все більш популярним стає метод синектики [6].

Наприклад, М.Н. Кокшарова розкриває практичні можливості реалізації компетентнісного підходу через використання методу синектики в процесі навчання географії. Крім формування навичок прийняття нестандартних рішень в ситуаціях невизначеності використання цього методу сприяє кращому засвоєнню інформації, закріплення її в довгостроковій пам'яті, а також розвитку асоціативного мислення, що було доведено в ході експериментального дослідження [6].

Проте, які б методи не використовували педагоги, все ж головна роль в навчанні географії належить самому вчителю. Це пояснюється, перш за все тим, що географія найчастіше вивчається в складі міжпредметного курсу, в який крім географії входить біологія, хімія, фізика, історія або суспільствознавство. Такий курс рідко веде вчитель географії, а отже, географічні теми висвітлюються бідно. Тому, щоб навчаються не тільки знали географію, а й за допомогою цього предмета розвивали певні здібності, вчителю недостатньо знати факти і терміни. Йому потрібно вміти поєднувати ці факти і поняття з іншими навчальними предметами і з самим життям, вміти встановлювати взаємозв'язок між людиною і природою. Крім того, важливо, щоб він умів не передавати знання учням, а навчити, щоб вони змогли самі знаходити необхідну інформацію і здобувати знання. Таким чином, висококваліфікований вчитель, який здатний організувати діяльність учнів в розвиваючій середовищі, є істотним чинником, що забезпечує навчальну успішність учнів з географії [25].

У ході аналізу досліджень, було виявлено, що географічна освіта невпинно розвивається. Сам предмет географії трансформується і набуває нових рис, нових назв. Географія все більше стає подібною до системи наук та поєднує у собі природничі, соціальні, економічні сфери. Так само із методами дослідження науки.

ВИСНОВКИ

Географія є однією з основоположних дисциплін, що служить для формування національної ідентичності людини. Для громадянина України географічні знання відіграють особливу роль, що обумовлено тривалою історією формування Української держави, розмірами і географічним положенням її території, природним, етнічним та історико-культурним розмаїттям, а також традиційно склад сільськогосподарської орієнтацією економіки. Географічна інформація є необхідною базою для виявлення і вирішення проблем, що виникають в процесі взаємодії людства з навколишнім середовищем (погіршення здоров'я людей; недостатня забезпеченість населення продуктами харчування і водою; негативними наслідками кліматичних змін; забруднення навколишнього середовища, обмеженість природних ресурсів та інші).

Найважливіше завдання шкільної географії - участь у формуванні особистості громадянина як свідомого члена громадянського суспільства, прихильного його ідеалам. Це завдання в значній мірі реалізується зусиллями шкільної географії через вироблення в учнів розуміння географічних реалій сучасного суспільства, тенденцій його розвитку і вміння поєднувати з цими реаліями і тенденціями свої життєві плани і прагнення. Розроблена цілісна система по реалізації зазначеного завдання. В основі цієї системи лежать дві найважливіші функції: освітня (навчальна) і виховна. Освітня функція реалізується через три напрямки: системний підхід, проблемний підхід і практичний підхід.

Стан географії в навчальних програмах на різних рівнях формальної освіти в 31 країні світу забезпечує міцну основу для розуміння сильних і слабких сторін міжнародної географічної освіти. Необхідно позначити місце географії у навчальній програмі; визначити підходи до географії в цих навчальних програмах;

вагомість знань, умінь та цінностей у цих навчальних ресурсах; ключові аспекти підготовки вчителів географії; та загальні методи дослідження, що використовуються в географічній освіті. Визначено та обговорено низку проблем, що стосуються міжнародної географічної освіти.

Шкільна система географічної освіти в США є досить складною та різноманітною. Основний акцент у викладанні географії робиться на її взаємозв'язку з соціальними науками - історією, соціологією та економікою. Географія в США - це антропологічна наука, яка дозволяє досліджувати людину з різних сторін. Кожен окремих штат у США має право обирати різні програми навчання географії в школі.

Шкільні системи викладання географії у Європі дуже різноманітні. Шкільна географія у Швеції класифікується як соціальна наука, національна навчальна програма Фінляндії позиціонувала географію як інтегровану тему «екологічні та природничі дослідження». Початкова географічна освіта в Нідерландах викладається поряд з історією та біологією під виглядом навчальної програми «світової орієнтації». У сусідній Німеччині географічна освіта нагадує ситуацію в Сполучених Штатах, і положення географії в навчальних програмах значно різняться між різними федеральними землями. Деякі держави в Німеччині просувають регіональну географію, найчастіше екологічну та фізичну географію, тоді як тематичні питання та теми приділяють увагу іншим.

Викладання шкільної географії в Азії не є обов'язковим. Такі країни, як Індія, Непал, М'янма, Камбоджа приділяють зовсім мало уваги цій дисципліні. Це може бути пов'язано з низьким рівнем освіти і соціального добробуту. Першочергове завдання освіти в малорозвинутих країнах - це надати базові знання.

В Японії підхід до вивчення географії заснований на територіальних особливостях країни. У географії середньої школи на тему природного середовища учні дізнаються про геоморфологічні особливості Японії та шляхи, якими японські міста працюють над створенням навколишнього середовища для зменшення негативних наслідків землетрусів, цунамі, зсувів та інших стихійних лих.

Сінгапур одна з найбільш прогресивних країн Азії. У Сінгапурі географія

викладається як частина інтегрованого курсу соціальних наук на початковому рівні. На рівні нижчої середньої школи географія є обов'язковим предметом, тоді як це предмет на вищому загальноосвітньому та довузівському рівнях.

Всі проведені дослідження показують важливість для розвитку навчаються навчального предмета географії та необхідність включення його в навчальні плани шкіл. Однак, до сих пір немає єдиної думки про те, в якому віці і який зміст необхідно вивчати. Наприклад, в вітчизняній освіті Л.В. Занков, вирішуючи проблеми навчання і розвитку молодших школярів, особливе значення надавав географії і відзначав, що вона вводить дитину в світ живої і неживої природи.

Американська Асоціація Шкільних Адміністраторів, яка досліджувала особливості успішних вчителів, прийшла до висновку про те, що ефективність складається з двох чинників: знання і застосування методів навчання, і особистісні якості педагога. До особистісним якостям можна віднести дружелюбність, почуття гумору, готовність змінюватися, системність, комунікабельність. До професійним навичкам ефективного вчителя можна віднести добре знання предмета, здатність застосування різноманітних технік і прийомів залучення уваги учнів, вміння ефективно використовувати час уроку, вміння ставити запитання, спостерігати за розвитком учнів.

У ході аналізу досліджень, було виявлено, що географічна освіта невпинно розвивається. Сам предмет географії трансформується і набуває нових рис, нових назв. Географія все більше стає подібною до системи наук та поєднує у собі природничі, соціальні, економічні сфери. Так само із методами дослідження науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахир М.А. Метод синектики в исследовательской деятельности учащихся при обучении географии в школе // География: проблемы науки и образования: Материалы ежегодной науч.-практ. конф. «Герценовские чтения». СПб.: Астерион, 2012. С. 364—367.
2. Горбанев В.А. Географическая наука - решающая компонента реформирования среднего географического образования в современной России // Универсум, Москва-Смоленск, 2005б
3. Горбанев В.А. ЕЩЕ раз о единой географии / В.А. Горбанев // Международный научно-исследовательский журнал. 2016. № 10 (52) Часть 4. С. 53—58. doi:10.18454/IRJ.2016.52.121
4. Дидактика географії: монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. - К.: Ніка-Центр, 2013. - CD (40 Мб), ISBN 978-966-521-619-3. - 570 с. (49,2 д.а.)
5. Каракровский В. А. Общечеловеческие ценности — основа целостного учебно-воспитательного процесса // Воспитание школьников. — 1993. — № 3. — С. 2.
6. Кокшарова Н.М. Синектика как инструмент компетентностного подхода // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. 2017. № 4 (117). С. 50—55.
7. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О.В. Крушельницька. — К.: Кондор, 2003. — 192 с
8. Максаковский В.П. О некоторых проблемах модернизации образования в России // География в школе. 2014. № 8. С. 7—13.
9. Мельшкова-Поддубная М.А., Подболотова М.И. Метод ситуационного моделирования как ресурс системно-деятельностного подхода в обучении географии // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия: Естественные науки. 2013. № 2. С. 102—108.
10. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник / І.С. П'ятницька-Позднякова. — К., 2003. — 116 с.

- H.Andelkovic S., Dedjanski V., Pejic B. Pedagogical benefits of fieldwork of the students at the Faculty of Geography in the light of the Bologna Process // *Journal of Geography in Higher Education*. 2018. Vol. 42. № 1. P. 110—125. doi:10.1080/03098265.2017.1379058
- 11.Bednarz, S.W., Heffron, S., and Solem, M. 2014. “Geography Standards in the United States: Past Influences and Future Prospects.” *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23(1): 79-89.
- 12.Beneker T. et al. Young people’s world-mindedness and the global dimension in their geography education: a comparative study of upper secondary school students’ ideas in Finland, Germany and the Netherlands. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 2013, vol. 22, no. 4, pp. 322— 336. doi:10.1080/10382046.2013. 826544
- 14.Chang, C.H. 2014. “Is Singapore’s School Geography Becoming too Responsive to the Changing Needs of Society? *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23(1): 25-39.
- 15.Collins L. The Impact of Paper Versus Digital Map Technology on Students’ Spatial Thinking Skill Acquisition // *Journal of Geography*. 2018. Vol. 117. № 4. P. 137—152. doi:10.1080/00221341.2017.1374990
- 16.Heffron, S., and Downs, R. 2012. *Geography for Life: National Geography Standards*, 2nd edn. Washington, DC: National Council for Geographic Education
- 17.Hopwood N. UK high school pupils’ conceptions of geography: research findings and methodological implications // *International Research in Geographical and Environmental Education*. 2009. Vol. 18. № 3. P. 185—197. doi:10.1080/10382040903054016
- 18.Integrating Geospatial Technologies in Fifth-Grade Curriculum: Impact on Spatial Ability and Map-Analysis Skills / M. Jadallah [et al.] // *Journal of Geography*. 2017. Vol. 116. № 4. P. 139—151. doi:10.1080/00221341.2017.1285339
- 19.Ishikawa T. Spatial Thinking in Geographic Information Science: Students’ Geospatial Conceptions, Map-Based Reasoning, and Spatial Visualization Ability // *Annals of the American Association of Geographers*. 2016. Vol. 101. № 4. P.

- 76—95. doi:10.1080/00045608.2015.1064342
- 20 .Karkdijk J., Cipkova E., Mazorova H. Application of digital technologies in the geography teaching process from the teachers' perspective // *International Research in Geographical and Environmental Education*. 2016. Vol. 25. № 4. P. 328—343. doi:10.1080/10382046.2016.1207992
- 21 .Larsen T., Harrington Jr. Developing a Learning Progression for Place // *Journal of Geography*. 2018. Vol. 117. № 3. P. 100—118. doi:10.1080/00221341.2017.1337212
- 22 .Mackie P., Kazmierczak A. Bridging the Divide: The Potential Role of Contemporary Geographical Research in Schools // *Journal of Geography*. 2017. Vol. 116. № 5. P. 187—196. doi:10.1080/00221341.2016.1267787
- 23 .McClure, C., and J. Zadrozny. 2015. *Social Studies and Geography Survey for Middle and High Schools*. San Marcos, TX: Grosvenor Center for Geographic Education, Texas State University
- 24 .Ohnishi, K., and H. Mitsuhashi. 2013. "Geography Education Challenges Regarding Disaster Mitigation in Japan." *Review of International Geographical Education Online (RIGEO)*, 3(3): 230-240.
- 25 .Rajovic G., Bulatovic J. Geography Education Research in Serbia: a Teacher's Perspective // *European Journal of Contemporary Education*. 2017. Vol. 6. № 1. P. 100-125. doi:10.13187/ejced.2017.1.100
- 26 .Sagdic M., Demirkaya H. Evaluation of interdisciplinary teaching approach in geography education // *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2014. Vol. 13. № 49. P. 386—410. doi:10.17755/esosder.30182
- 27 .Solem, M., and Balanchandran, C.S. 2013. "Internationalizing Geography Education: a Focus on India." *Journal of Geography in Higher Education*, 38(1): 7-16
- 28 .Tani, S. 2014. "Geography in the Finnish School Curriculum: Part of the 'Success Story'?" *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23(1): 90-101.
- 29 .КОНЦЕПЦИЯ развития географического образования в Российской

- Федерации Электронне джерело / Режим доступу:
https://www.rgo.ru/sites/default/files/upload/koncepciya_razvitiya_geograficheskogo_obrazovaniya_v_rf_0.pdf
- 30 .Санина С.П. Роль проблемно задачной технологии в развитии компетенций обучающихся (на примере учебного предмета географии) // Современное образование. 2017. № 3. С. 28—35. doi:10.25136/2409-8736.2017.3.23658. Электронне джерело / Режим доступу: URL: http://e-notabene.ru/pp/article_23658.html
- 31 .Чутко Н.Я. Л.В. Занков и формирование начальных знаний по истории Электронне джерело / Режим доступу: // Занков.га. URL: <http://zankov.ru/about/theory/article=13/>
- 32 . Environmental and Scientific Education Teacher Guidelines Электронне джерело / Режим доступу: // The National Council for Special Education (NCSE). URL: <https://www.sess.ie/resources/curricular-material>
- 33 .METHODS OF TEACHING GEOGRAPHY Электронне джерело / Режим доступу:
https://ddceutkal.ac.in/Syllabus/MA_Education/Education_Paper_5_GEOGRAPHY.pdf
- 34 . STRATEGIES IN THE TEACHING OF GEOGRAPHY IN HIGHER EDUCATION PREPARATORY SECONDARY SCHOOLS OF ETHIOPIA Электронне джерело / Режим доступу:
<https://core.ac.uk/download/pdf/43177691.pdf>
- 35 .Xhomara N. Teaching approaches in geography curriculum in lower secondary education Электронне джерело / Режим доступу: // ResearchGate. 21 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/329371836_Teaching_approaches_in_geography_curriculum_in_lower_secondary_education
- 36 .Xuan X., Duan Y., Sun Y. Primary Geography Education in China: Past, Current and Future Электронне джерело / Режим доступу: // Review of International Geographical Education Online. 2015. Vol. 5. № 2. P. 111—136. URL: <http://dergipark.gov.tr/rigeo/issue/40876/493446>

37 .Yazici O. Obstacles and ways of overcoming geography. Journal of National Academy of Education Электронне джерело / Режим доступу: // Review of International Geographical Education Online. 2018. Vol. 2. № 1. P. 34—53. URL: <http://dergipark.gov.tr/uead/issue/36657/393094>



Рис. 1 Методи дослідження в методиці навчання географії [11] ДОДАТОК Б

Етапи	На етапі актуалізації знань	На етапі мотивації навчальної діяльності	На етапі вивчення нового матеріалу	На етапі закріплення знань
1.	Інтелектуальна розминка	«Мені це цікаво»	«Плануємо діяльність»	Географічний словник
2.	Навчальний мозковий штурм	«У процесі повідомляється»	Лекція-діалог	Експрес тести
3.	Шквал питань	«Несподіване поряд»	Семінар «Я знаю»	Географічний футбол
4.		«Хочу знати»	Тренінги	Географічний крос
5.		«Дивуй»	Практикуми	Гронування

Таб.Б.1 Інтерактивні методи на уроках географії складено автором за [30].